هێڵكاری لە نێوان جوانی و شاعیرایەتیدا

ئا: تاریق كارێزی

ئەم خانمە شێوەكارەی عەرەبی عیراق چارەكە سەدەیەك زیاترە وەك هونەرمەندێكی شێوەكار و لە هەمان كاتدا وەك ڕەخنەگریش، جێ دەست و پەنجەی لە كاروانی هونەری شێوەكاریی عیراقدا دیارە. لە هەشتاكانی سەدەی ڕابردوودا، هەم نووسینی ڕەخنەیی و هەمیش مۆتیڤ و هێڵكاریی خۆی لە ڕۆژنامەی ئەلجمهووریە (الجمهورية)ی بەغدایيدا بڵاو دەكردەوە. یەكێ لە خەسڵەتە دیارەكانی ئەو هونەرمەندە ئەوەیە كە زۆر بایەخ بە ڕەنگی ڕەش دەدات، لە زۆربەی بەرهەمەكانیدا ڕەنگی ڕەش و سپی بەسەر دنیای هونەری ئەودا زاڵن. هەڵبەت وێڕای ئەوەی بۆ بینەرێكی ئاسایی ڕەنگە ڕەنگی ڕەش و سپی نیشانەی هەژاری و ناجوانی بێت، بەڵام لە ڕووی زانستییەوە و بە سەرنجدان لە قووڵایی دنیای هونەر، مرۆڤ دەگاتە ئەو بڕوایەی كە هەردوو ڕەنگی ڕەش و سپی شای ڕەنگانن. كاتێ دنیای ڕەنگیش بە قووڵیدا دەچێت و باوەش بە هەموو جوانییەكی نێو دنیای ڕەنگدا دەكات، ئەوسا كۆبەندی ڕەنگ، یان ڕەشە وەك شەوی تاریك و هەموو ڕەنگەكانیش لە هەناوی خۆیدا دەشارێتەوە، یانیش وەك ئەوەی لە ڕۆژدا دەیبینین، سپی خۆی دەنوێنێ و ڕەنگەكانی دی لە بن باڵی خۆیدا دەشارێتەوە. كاركردن بە تەنیا دوو ڕەنگی ڕەش و سپی، كە ئەوەڵێن دوو ڕەنگن مرۆڤ پێیان ئاشنا بووە و ناسیونی و ناوی لێ ناون، بۆ هونەرمەند كارێكی ئاسان نییە. ڕەنگە سەلیقەیەكی یەكجار بەرزی بوێ تا هونەرمەند دەگاتە ئاستی ئەوەی بتوانێ بە جووتە ڕەنگی ڕەنگانخۆر و ڕەنگانوەشێر، ئیستێتیكا و جوانی بەدەستەوە بدات.

ڕەنگە ئەزموونی هەنا ماڵەڵڵا یەكێك بێت لەو ئەزموونە دەوڵەمەند و چڕانەی بواری جووتە ڕەنگی ڕەش و سپی. وەك پێ دەچێ ئەو ئەزموونە پاشخانێكی هزری

هەنا مالەڵلا

لە پشت بێت. هەبوونی ئەو پاشخانە نیشانەیە بۆ دەوڵەمەندیی ئەزموونی ئەو. لە ساڵانی کۆتایی هەشتاکاندا کە ئێمەی خوێنەرانی کورد لە کوردستانی باشووردا، بە ڕادەیەکی زۆر پشتمان بە چاپەمەنی عەرەبی دەبەست بۆ گەڕان بە دوای زانین و زانیاریدا، چونکە ئەو کات چاپەمەنی کوردی یەکجار کەم و دەگمەن بوو. هەفتەی دوو جار ڕۆژنامەی (هاوکاری) دەردەچوو. لە هەولێریش گۆڤاری (کاروان) و (تەندروستی و کۆمەڵ) وەک دوو گۆڤاری مانگانە دەردەچوون. لە بەغداشەوە چەند گۆڤارێک (بەیان، ڕۆشنبیری نوێ، ڕۆژی کوردستان، نووسەری کورد، ڕەنگین) دەردەچوون. بۆیە زمانی عەرەبی و چاپەمەنی عەرەبی بۆ ئێمەی خوێندەوارانی ئەوسای کورد چاوگێک بوو نەدەکرا پشتی تێ بکەین. ڕۆژنامەی جمهووریە بە بڕوای من یەکێ بوو لەو ڕۆژنامانەی کە تا ڕادەیەک خواستی گەڕان بە دوای زانینی منی تێر دەکرد. بابەتی ڕەخنەیی کە لە زمانانی دیکەوە دەکرایە عەرەبی و بابەتی گەورە ڕەخنەگرانی شێوەکاری عەرەبی عیراقیشی بڵاو دەکردەوە، بۆ ئێمەی خوێنەران چاوگی زانین و زانیاری بوون. لە دەلاقەی ئەو ڕۆژنامەیەوە بە مۆتیڤ و هێڵکارییەکانی هەنا مالەڵلا (ناوەکەی بە عەرەبی بەم جۆرە دەنووسرێ: هناء مال الله) ئاشنا بووم. هەروەها ئەو جاربەجار نووسینیشی لەو ڕۆژنامەیەدا بڵاو دەکردەوە.

هەر لە ساڵانی کۆتایی هەشتاکانی سەدەی ڕابردوودا بوو، کە چەند سەرنجێکی ڕەخنەییم دەربارەی نووسینێکی هەنا لە لا گەڵاڵە بوو، کردمە نووسینێک و بۆ ڕۆژنامەی جمهووریەم نارد. دەبێ بڵێمماڵیان ئاوا بێت کە ئەو نووسینەیان بۆم بڵاو کردەوە، کە دوای ئەوە ویستم پەنجەرەیەک بەرەو ڕووی خوێنەری عەرەب بکەمەوە و لە ڕێی ئەو ڕۆژنامەیەوە، هەوڵ بدەم چالاکییەکانی کوردستان، بە تایبەتی لە ڕووی هونەری شێوەکارییەوە بڵاو بکەمەوە. ئیبتیسام عەبدوڵلا، کە لە تەلەفزیۆنی عیراقەوە بەرنامەیەکی سەرکەوتووی ڕۆشنبیری (دیداری ڕۆشنبیری لەگەڵ گەورە ڕۆشنبیرانی عیراق) پیشکەش دەکرد، دەشڵێن بە ڕەچەڵەک تورکمانە، لە ڕۆژنامەی ئەلجمهووریەدا بەرپرسی دۆسیەی ڕۆشنبیری بوو. لە سەردانێکی شاری بەغدادا، لە دار ئەلحوڕیە بۆ چاپ و پەخش چوومە لای و بەڵێنیشی پێ دام، کە بابەتی ڕەخنەیی و بەدواداچوونی هونەریم بۆ بڵاو بکەنەوە. بەڵام دواتر بە کردەنی بۆم دەرکەوت کە ئەوان ئامادە نین هێندە بایەخ بە کولتووری کوردی بدەن. دوای ئەو بەڵێنەی بە منیان دا، چەندین وتارم دەربارەی چەندین پیشانگە و چالاکی شێوەکاری لە هەردوو شاری هەولێر و کەرکووک بۆ ناردن، بەڵام ئەوان، یان هەر بڵاویان نەدەکردەوە، یان سێ چوار دێرێکی بێ سەنگ و بایەخیان وەک کورتە هەواڵێکی بێ کەڵک لێ بڵاو دەکردەوە. من بە کردەنی گەیشتمە ئەو بڕوایەی کە حکوومەتی عیراق نەک هەر تەنگی بە زمان و کولتووری بە کوردی بڵاوکراوە هەڵدەچنی، بەڵکو لەوەش ڕێگر بوو بە زمانی عەرەبیش بابەت و نووسین دەربارەی کولتووری کورد بڵاو بکرێتەوە.

بەهەرحاڵ ئەوەی لێرەدا جێی مەبەستە، ئەو وتارەیە کە من دەربارەی هەنا مالەڵلا نووسیم و ڕۆژنامەی جمهووریە کەرەمی کرد و بڵاوی کردەوە.

سوود و ناسوود

وتارەکەی هەنا بە ناوی (سوود و ناسوود: جدوی ولا جدوی) بوو، بەدواداچوونەکەی منیش بە ناوی (سوود و ناسوودی هونەر: جدوی او لا جدوی الفن) بوو. لە وتارەکەیدا، هەنا بەراوردێکی لە نێوان هەردوو هونەری کۆنی عیراق (شارستانیەتە دێرینەکانی میزۆپۆتامیا) و هونەری ئەمریکا (ویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا) کردووە. لەو بەراوردەدا، بە بڕوای ئەو کات و ئێستای من، هەنا مالەڵلا سەرچیخ چووە.

لێرەدا من هەوڵ دەدەم بە کورتی ئاماژە بە ناوەرۆکی

بەدواداچوونەکەی خۆم بدەم. بۆ توێژەرانیش دەڵێم وتارەکەی هەنا لە ژمارە ٧٢٧٨ی ڕۆژنامەکەدا بڵاو بووەتەوە، بەدواداچوونەکەی منیش لە ژمارەیەکی دواتری هەمان ڕۆژنامەدا بڵاو کراوەتەوە.

هەنا مالەڵلا لە وتارەکەیدا باسی سێ تەوەری کرد بوو. تەوەری یەکەمیان دەربارەی زیندوویی هونەرە لە ژیانی خەڵکی میزۆپۆتامیا (عیراقییانی دێرین بە زاراوەی نووسەر)، هەروەها پێوەندیی بەتین و ئۆرگانی ئەوە بە ئایینەوە، بە ڕادەیەک (ئایین – وای دادەنا – دەرفەتێک بوو بۆ دزەکردنی هونەر بۆ نێو ژیانی عیراقییانی دێرین تا بوو بە نزا و نوشتەیەک بۆ ئەو ژیانە). ئەمە هیچ گومانێکی تێدا نییە، چونکە هۆشیاری مرۆڤ لە شارستانیەتی بەراییدا، بەر لە پەیدابوونی ئایینی یەکتاپەرستی، هەر دەبوو هێزێکی نادیار و شاراوە لە پەیکەر و بەردی داتاشراو، یان لە شتی دیکەی ڕەقی هاوشێوەدا، بەرجەستە بکات. ئەو پەیکەر و شتە بەرجەستە کراوانەش بۆ ئەوە بوون تا مرۆڤ بیانپەرستێ و بە هۆی ئەوانەوە لە هێزگەلی غەیبی (نادیار) نزیک بێتەوە، ڕاز و نیازی دڵی خۆی دەرببڕێت و ئارامی بە دڵ و دەروونی ببەخشن. هەڵبەت ئەم شتەش هەر تەنیا پەیوەست نییە بە خەڵکی میزۆپۆتامیا (عیراقییانی دێرین)ەوە، بەڵکو سەبارەت بە هەموو ئەو نەتەوە دێرینانەی لە دێر زەماندا خاوەن ژیار و شارستانیەت بوون، هەر وایە.

لە تەوەری دووەمیشدا هەنا مالەڵلا هاتووەتە سەر باسی داهێنانی هونەرمەندانی ئەمریکایی (ئەو ئازادییە ڕەهایەی بەو هونەرمەندە هاوچەرخانە دراوە، بواری ئەوەی پێ دان لە سوودی ئەوە نەپرسنەوە کە دروستی دەکەن، بۆیە دەبینی بەرهەمی ئەوان هەمەڕەنگە، هەروەها تا ئەو پەڕەکەشی پڕ لە ئەفراندن و پەڕگیرییە). واتە ئازادی ڕەها بواری بە هونەرمەندی ئەمریکایی داوە – بە بێ هەڵوەستەکردن لە ئاست ڕەهەندی سوود– تا ئەوپەڕی هەمەڕەنگی و پەڕگیری داهێنان بکات.

خواستی من ئەوە نییە هێندە هەڵوەستە لە ئاست وتارەکەی هەنادا بکەم، بەڵکو دەخوازم بڵێم هونەری عیراقییانی دێرین (دانیشتووانی میزۆپۆتامیا) ناکۆک، یان دژبەر نییە لە ڕووی (کات و جوگرافیا)وە لەگەڵ هونەری هاوچەرخی ئەمریکادا. بە بڕوای من هیچ بوارێک بۆ ناکۆکی و دژبەری لە نێوانی هەردوو هونەرەکەدا نییە، هێندەی جیاوازی و دووری لە زەمان و شوێندا، هەروەها لە شارستانیەت و ستایلی ژیار و بیرکردنەوەدا هەیە. واتە ئەوەی کە ئەو (هەنا) بە ناکۆکی و دژبەری زانیوە، هەر تەنیا جیاوازییەکە لە شوێن و کات و ژیار و بیرکردنەوەدا، کە تایبەتمەندی بە هۆکاری پەیدا بوون و گەڵاڵە بوونی هەر یەک لەو دوو هونەرە و بەرهەم و کولتوورەکەیان داوە.

هۆکاری پەیدا بوونی یەکەمیان، وەک هەناش باسی کردووە، ئایین و خوداپەرستی بووە. لە دووەمیشیاندا، واتە لە هونەری ئێستای ئەمریکادا، هۆکار جۆراجۆرە، وەک گەڕانی هەندێ لە خەڵکانی خاوەن بەهرە و توانای هونەری بە دوای دەسکەوتی تایبەت، لە نموونەی ناوبانگ و شکۆ و سامان، یان خواستی جوانناسانە و بابەتییانە، کە خۆی لە وێڵ بوونی دەروون بە دوای داهێنان و بەرجەستەکردنی جوانی، ئەو بڕوا بە تینەی دەروونی بەشێکی هونەرمەندان داگیر دەکات، سەبارەت بە توانای هونەر لە ڕوون کردنەوە و نمایش کردنی واتاکانی نەمری.

تەوەری سێیەمی وتارەکەش وەک وەڵامێک بوو بۆ ئەو پرسیارەی لە ناونیشانەکەدا خرابووە ڕوو، کە دەربارەی (سوود) بوو. هەرچەندە خاوەن وتارەکە پەیڤی (ئارامی)ی باس کردووە، وەک چڕوپڕترین گوزارشتێ لە وەڵامی پرسیارەکە. هەر لەم بارەیەوە دەڵێ (ڕەنگە ئارامی یەکێک بێت لە پاساوەکانی بەرهەمی هونەری، خۆ ڕەنگە لە هەمووشیان سادەتر بێت). لەبەر ئەوەی هەنا خۆی هونەرمەندێکی شێوەکارە، ئەمەش وای کردووە

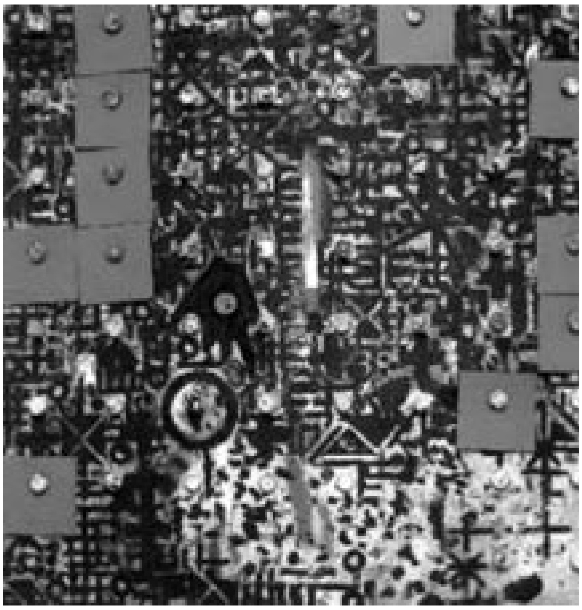

درک بە هەستەوەری و زیندوویی ئەو پرسیارە بکات، ئەوەشی خستووەتە ڕوو کە لەگەڵ خولیای ئەودا یەک دەگرێتەوە: (هونەرمەند ئەو کەسە جێ گومانەیە کە هەردەم لە بەردەم ئەگەری لێپرسینەوەدایە، لە هەر ساتێکدا بەرەو ڕووی ئەم پرسیارە دەبێتەوە: بۆ نیگار دەکێشێ؟ ...لەبەر چی و لە بۆچی؟). ئەو پاساویش دێنێتەوە کە (ئارامی + جوانی) ئەوپەڕی خواستی هونەر و پاساوی بوونیەتی. بەم جۆرە هەردوو سەری هاوکێشەکەی، سەرەتا لە پرسیارەوە و کۆتایی بە وەڵام، پێکەوە گرێ داوە.

یەکێ لە هۆیەکانی بەدحاڵی بوون لە هونەر ئەوەیە، کە لەگەڵ چالاکی دیکەی ژیانی مرۆڤدا بخرێتە نێو تەرازووی بەراوردەوە. گومانی تێدا نییە کە سەوزە فرۆشێک خزمەت پێشکەش بە خەڵکی ئەو گەڕەکە دەکات کە فرۆشگاکەی ئەوی تێدایە. بە هەمان شێوە ئەو جووتیار و کشتیارەی سەوزە و میوە دەچێنێ و پەروەردەیان دەکات، ئەو چێشتلێنەرەی لە نادیندا چێشتمان بۆ لێ دەنێت، هەموویان شتی سوودبەخشمان پێشکەش دەکەن. کێ دەتوانێ نکوڵی لە ڕۆڵی چێشتلێنەر بکات کاتێ خواردنی خۆش و بەتاممان بۆ ئامادە دەکات و ئێمەش پڕ بە دڵی خۆمان تێری لێ دەخۆین؟

هەڵبەت لە کاتی بەراورد و بەراوردکاریدا ئەو پرسیارەی بە خەیاڵدا دێت ئەوەیە: ئاخۆ ئەو هونەرمەندەی بەیانیان و ئێواران بە باوەشێ کاغەز و فلچەوە دێت و ڕۆژانە بە بەردەمماندا تێپەڕ دەبێت، چیمان پێشکەش دەکات؟

با ئەم پرسیارەی ئێمە هەر بە والایی و لە چاوەڕوانی وەڵامدا بمێنێتەوە، تا خۆمان بە لایەکدا بخەین کە تێیدا هونەر لە بێ بەشی و فەرامۆشیدایە. بۆ نموونە زۆر جار لەبەر خاتری هونەرێک غەدر لە هونەرێکی دیکە دەکەین! ئەویش بە هۆی ئەوەی لە شێوازی تێگەیشتنمان لەو هونەرە کوڵەوارین، ئەو کوڵەوارییە گەلێ هۆی لە پشتە.

با لە بیرمان نەچێت کە زۆرینەی خەڵکی لە تایبەتمەندی هەر هونەرێک و پێداویست و هەلومەرجی چێژ وەرگرتن لە هونەرێک لە هونەرەکان، هێندە شارەزا و بەڵەد نین. بۆ نموونە هونەری موزیک وەک هونەری شیعر نییە، شیعریش وەک پەیکەرتاشی نییە. بە گشتی هونەری گوزارەساز (ئەوانەی بە دەنگ و جووڵە دەگەنە بیستەر و بینەر)، لە هونەری شێوەکاری ئاسانترە. مەبەستمە بڵێم کە هونەری ستران و شیعر و شانۆ بۆ گەیشتن، هەر پێوستیان بە هەستی خۆرسکانەی مرۆڤ هەیە، کە بە ئامادەبوونی ئاساییانە و تەنانەت دوور لە مەشق و ڕاهێنانیش، کاری خۆیان بکەن. ڕەنگە هۆی ئەوەش ئەوە بێت کە ئەو هونەرانە لە ڕێی دوو هەست (بیستن، بینین)ەوە کاری خۆیان دەکەن. بە پێچەوانەی هونەرگەلی شێوەدار و شێوەکار، وەک تەلارسازی و نیگار و پەیکەرتاشی، کە تەنیا کەناڵی کارکردنیان هەر هەستی بینینە.

بەڵگەشمان بۆ ئەوەی کە دوو هەست پتر لە یەک هەست کار لە مرۆڤ دەکەن، دەبینین هونەرمەندانی شێوەکار لە کاتی نمایشدا موزیک لێدەدەن، بۆ ئەوەی زیاتر کار لە پەردەی خەیاڵ و هزری بینەر بکەن تا لە ناوەڕۆک و کرۆک و ئیستێتیکای تابلۆکانیان نزیک ببێتەوە.

خواستی گەیشتن بە کەماڵ، کە هەر دەبێ هونەر لە بەرجەستە بووندا مۆرکێکی ئەو خواستە بالآیە بگرێتە خۆی، ئەمیش هۆیەکی دیکەیە. واقیعی ژیان پڕیەتی لە کەموکوڕی، هەروەها گەلێ چەوتی و چەواشەکاریش لە نێو ڕەوتی ژیاندا دروست دەبێت. وێڕای ئەوانە کاروانی ژیان ناوەستێ و هەردەم درێژە بە ڕەوتی ئاسایی خۆی دەدات.

هەڵبەت کاتێ هونەر بە نوقسانی دێتە بەرهەم، یان لە پەڕوباڵی کەماڵ و سیحر و ئەفسوون بەدەر دەبێت و ناگاتە ترۆپکی داهێنان، ئەوە بەرەو ڕووی سەختترین

جۆری ڕەخنە دەبێتەوە و ڕووی بێگەردی ئەو تووشی ڕووشان دێت. هەر بۆیە ئەستۆی هونەر لە بن باری قورسی ئەفراندندایە، ئەگەر نا نە هونەرێک گەلاڵە دەبێت و نە هونەرمەندێکیش پەیدا دەبێت و دەناسرێ.

هەر لێرەوە دەگوترێ کە هونەرمەند دەبێ لە ڕووی کار و ئەرک و بە مەرجی داهێنانیشەوە، کەسێکی دەگمەن و نائاسایی بێت. خەڵکیش هەر تۆزقاڵێکی لادانی ئەویان لە ژیاندا بە لاوە سەیر دەبێت، چونکە بە بۆچوونی ئەوان و بە خەیاڵی ئەوانیش، هونەرمەند دەبێ کەسێکی پاک و بێگەرد و دوور لە هەڵە بێت و خاوەن خەسڵەتی دەگمەن بێت.

وزەی مێیینە و نێرینە

ئەمڕۆ هەنا مالەڵلا وەک هونەرمەندێکی خاوەن ئەندێشەی قووڵ و هەستێکی فراوانی تیۆریزە و هزری هونەر و ئیستێتیکا، هەروەها وەک ئەکادیمیستێک، پێم وایە جێگەیەکی شایستەی لە دنیای هونەری شێوەکاری عیراقدا گرتووە. لە دیمانەیەکدا کە (خزەیر ئەلزەیدی) لەگەڵیدا سازی داوە، لە ژمارە ٢٠٥٣ی ڕۆژنامەی ئەلئیتیحاد (الاتحاد) لە ٢٠٠٩/٢/٢٢دا بڵاو بووەتەوە، هەنا بە قووڵی و چڕی چووەتە ناو دنیای هونەر و جوانی و تیژ و ئەندێشەکانی خۆیەوە، وەک هونەرمەندێکیش کە لە کات و جوگرافیایەکی دیاری کراودا ژیاوە، هەموو ئەو شتانە لە دیدگایەکی تایبەت و بە پشت بەستن بە ئەزموونی خۆی، دەخاتە ڕوو.

لەبەر ئەوەی بەشێکی زۆری دیدوبۆچوونەکانی هەنا ڕەنگە بە لای ژمارەیەکی زۆر لە هونەرمەندانی کوردەوە تازە بن، کە بە بڕوای من هەر هونەرمەندێکی شێوەکار ئەگەر ئەم بۆچوون و سەرنجانە بخوێنێتەوە، بە ڕادەیەکی زۆر سوودیان لێ وەردەگرێت، هەروەها لە ڕووی ڕەخنە و دنیای جوانی و ئیستێتیکاشەوە، ئاسۆی فراوانتر لە بەردەم هونەرمەندان و هونەردۆستانیشدا دەکاتەوە، بۆیە بە باشم زانی دەقی ئەو دیمانەیە بکەمە کوردی، چونکە بە ڕاستی ئەزموونی شایستەی خانمە هونەرمەندێکی ڕۆژهەڵاتی دەخاتە ڕوو.

لێرە بە دواوە قسە هی من نییە، بەڵکو نووسینەکەی (خزەیر ئەلزەیدی)یە و من کردوومە بە کوردی.

کاتێ ناوی هونەری شێوەکاری عیراق دەهێنرێ، هەر دەبێ ناوی هەنا مالەڵلا بهێنین، چونکە ئەو خانمە هونەرمەندە لە هەشتاکانی سەدەی ڕابردووەوە، بناغەی گوتارێکی هونەری و تیۆری دارشتووە، کە گەلێ چەمکی تازەی لەو بوارەدا هێناوەتە ئاراوە، کە تێیاندا ڕیالیست بە ئەبستراک چارەسەر دەکات، لە ڕێی ئەو چەمکانەشەوە بەرەو کایەی ڕوح دەچێت، بە مەبەستی دۆزینەوەی دنیای بەرمەزەندە و پێوەندیدار بە سەردەمی خۆی و ژمارەیەکی کەم لە هاونەوەکانی. هەڵبەت هەنا مالەڵلا بە تاکە بنەمای ئەو پێکهاتە هونەرییە نەوەستاوە، کە وای لێ بکات هەر تەنیا وابەستەی خاڵی دەستپێک بێت، بەڵکو وابەستەی ئەو تێکچڕژان و ئاوێتە بوونە ئیستێتیکی و تەلیسماوییەش بووە، کە حەز دەکات بینەریش لەگەڵ ئەودا هاوبەش بێت. یەکەمین سەرسامیم (بەو خانمە) بۆ سەردەمی خوێندنی ئامادەییم دەگەڕێتەوە، ئەویش لە ڕێی ئەو هێڵکارییانەی ئەو کە لەگەڵ بابەتە بەهادارەکانی (حاتەم ئەلسەگر)ی ڕەخنەگردا بڵاو دەبوونەوە. ئیدی لەو ڕۆژەوە تا ئەو ساتەی ڕابردوو، کە ئەو هاوشانی من دێتەوە بیری، هەمووی بووەتە بەشێک لە دنیای خەیاڵ.

کاتێ ویستم لە کۆلێژی هونەرە جوانەکاندا دیمانەیەکی لەگەڵدا بکەم، لەوێدا نەمدیتەوە و پێشتریش من ئەوم نەدی بوو. لە دڵی خۆشمدا بڕیارم دا یەکەمین ئافرەتێ کە لە دەرەوەی کۆلێژەکەدا تووشی بم، پرسیاری هەنای لێ بکەم. ڕێککەوت وا بوو ئەو پرسیارەم لەو کرد: هەنا مالەڵلای هونەرمەند ناناسی؟ ئەو گوتی: چییە سوعبەتم لەگەڵدا دەکەیت؟ گوتم: نەخێر بە ڕاستی بە دوای هەنای هونەرمەنددا دەگەڕێم و تکات لێ دەکەم ئەگەر دەزانی لە کوێیە پیشانمی بدە. وەڵامی دامەوە: من ئەو هەنایەم کە بە دوایدا دەگەڕێیت. ئیدی لێرەوە ئەم دیمانەیە دروست بوو:

* تۆ بە شێوەیەکی کارا و بەرچاو بەشداریت لە دەوڵەمەند کردنی بزاڤی شێوەکاری ژنانەی عیراقدا کردووە. ئەم ڕۆڵە بنەڕەتییە بە لای تۆوە چی دەگەیەنێ؟

– نە چەمک و نە تەکنیکی جودا و دیاری کراوی هونەری هەن، کە ڕێی ئەوەمان پێ بدات چەمکی (بزاف)ی شێوەکاری بۆ بەرهەمێکی دیاری کراوی ژنانە لە قۆناغێکی دیاریکراو لە هونەری هاوچەرخی عیراق بەکار بهێنین، کە ئەو هونەرە (هونەری شێوەکاری عیراق– ت. ک) لە بنەڕەتدا دروست بوونی تازەیە و لە شەست ساڵ تێپەڕ ناکات. واتە هەڵومەرجی ڕوون و ئاشکرا نابینین، وەک ئەوەی لە بزووتنەوە هونەرییەکانی دوای دووەمین جەنگی جیهان هاتە ئاراوە، تا پاساوی ئەوەمان هەبێت زاراوەی بزاف بۆ بەرهەمی

شێوەکارییانەی ژنانە لە عیراقدا بەکار بهێنین. من هەر خۆرسکانە باوەڕم وا بوو، پاشان بە توێژینەوەش ئەو بڕوایەم زیاتر لە لا چەسپی، کە ساتەوەختی ئەفراندن ئەو ساتەیە کە داهێنەر لە دەرەوەی سنووری ڕەگەز (نێر و مێ)دایە. ئاستی داهێنانی منیش بەرزتر دەبێت کە لە کاتی بەرهەم و کاردا هەردوو وزە و توانای مێیانە و نێرانەی خۆم وەگەڕ دەخەم. لە شێوەکاری عیراقدا نە دامەزراندن و نە دەزگا هەیە، ئەوەی هەیە و دەشبێت، هەر پشت بە هەوڵی تاکە کەس دەبەستێت. ئەوە ئەگەر چاوپۆشی لە هەردوو گرووپی (بەغدا بۆ هونەری نوێ) و (پێشەنگان) بکەین، کە ئەو کات هەلی ئەوە هەبوو بناغە بۆ بزووتنەوەی (شێوەکاری) دابڕێژرێ، بزووتنەوە بە واتای دیدی ڕوون و ڕەوان و تەکنیک هەبێت، ئەگەر ئەو پاشاگەردانی خێرا کەڵەکەبوونی ژیارییە نەبووایە، کە لە چوارچێوەی ئەودا هونەری شێوەکاری گەڵاڵە بوو، ئەویش بەرەنجامی ئاساییانەی ئەو دابڕانە بوو کە وەپێش پەیدابوونی هونەری نوێی عیراق کەوتووە.

من هەوڵم داوە و بەردەوامیش هەوڵ دەدەم کارێکی شێوەکاییانەی وا گەڵاڵە بکەم، کە لە هەردوو ئاستی ناسنامە و هاوچەرخایەتیدا باش و دەگمەن بێت. بە درێژایی ئەو ماوەیەی خەریکی نیگارکێشانم، هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدام، تابلۆیەک بکێشم، کە ناسنامەی ڕەگەزەکەم (مێ / نێر) بخاتە ڕوو.

مەرجی سەخت و زەحمەتی ئەفراندنە کە خەوی لێ تاڵ کردووم، نەک بزاڤی شێوەکاری ژنانەی عیراق کە باوەڕم وا نییە هەبێت، بەم جۆرە بەشداری کردنم لەو بوارەدا بەرەنجامی تێکۆشانی کەسی خۆمە.

* لە دنیای هێڵکاری و خەسڵەتی گوزارەسازییەوە بەرەو دنیای نیگار و تاسەکانییەوە، ئاخۆ تۆ لە کام کەنارییاندا دەگیرسێیتەوە و جوانتر ڕەنگ و ڕوخسارت دەنوێنی؟

- هێڵکاری، واتە کەرەستەی خاوی قەڵەمی ڕەساس و ئامۆزاکانی و ئەو فۆرمە هێلاوییانەی ئەو کەرەستە خاوە گەڵاڵەیان دەکات. مەشقکردنی بەردەوام لە بواری هێڵکاریدا ئەوەی بۆم ڕەخساند کە لە قۆناغەکانی بەرایی خوێندنی هونەردا پسپۆڕایەتی لە هونەری گرافیکدا بەدەست بهێنم. پسپۆڕایەتیشم لە گرافیکدا هەستەوەریی دەمەزەرد کرد بەرانبەر بە هێڵ و تواناکانی سەبارەت بە خەملاندنی فۆرم و شێوە. ئیدی هەوڵم دا لە پیشاندانی فۆرمی بەرجەستەدا تاقی بکەمەوە و بیخەمە گەڕ، ئەو مۆتیڤانەی بۆ وتارگەلی ئەدەبی دەمکێشان گۆڕەپانی ئەو ئەزموونە بوون. پاشان لە بەرهەمهێنانی فۆرمی ئەبستراکی ئەندازەییدا هێڵم تاقی کردەوە. تا ئێستاش هێڵکاری لە لای من کارێکی ڕۆژانەیە و بە پاقژترین کاری فیزیایی و ڕوحی ڕۆژانەی خۆمی دادەنێم. من هێڵکاریم نەکردووەتە قۆناغێکی ئامادەکاری بۆ بەرهەمێکی دی، بەڵکو بە لای منەوە بوارێکی سەربەخۆیە و بە گوێرەی کەرەستەکەی، خاوەن تەکنیکی تایبەتیشە.

من لە وەختێکی زوودا هەستم کرد کە تەوەر و چەمکگەلی هزری نیگارکێش، کەرەستەکەی دیاری دەکات و تەکنیکەکەشی پێشنیار دەکات. ئەم بۆچوونەشم دوای لێکۆڵینەوە لە ژیاننامە و بەرهەمی گەورە نیگارکێشانی جیهان، پشتگیری زیاترم لەبارەوە دەست کەوت. چەمکی دیدگا لەلای ئەوان هێندە ڕوون بووە، بە جۆرێ کە کەرەستەی خاو بە هەموو توانایەکییەوە لە خزمەتی دیدگای ئەواندا بووە. نموونەش ئەوەی دەیڵێین: مارسیل دۆشامب، جاکسۆن بولۆک، جۆزێف بۆریس.

* لە زۆربەی بەرهەمە هونەرییەکانتدا هەمیشە لە خەمێکدایت، ئەویش بریتییە لە دەرچوون، یان دەرباز بوون لە بازنەی خولانەوە لە دنیای یەک چەشنی هونەر، یان با بڵێین ڕزگار بوون لە قەڵەمڕەوی نیگارکێشان. ئایا ویستووتە بگەیتە بیرۆکەیەکی دیاری کراو، یان مەبەستێکی دڵە و دەتەوێ لە ڕێی ئەوەوە بگەیتە هێڵێکی تایبەتی هزر و هونەر؟

- نیگارکێشان بە لای منەوە ڕێڕەوێکە بۆ گەڕان بە دوای ڕزگاربووندا، بۆیە هەوڵم نەداوە بە ئاراستەی دامەزراندنی چەشن (شێواز)ێکی تایبەت کار بکەم، کە هەرمێنێکی تایبەتم پێ بدات. نیگارکێشان بە لای منەوە تاقی کردنەوە و قاڵ کردنەوەی هەستەوەرییە بەرانبەر بە بوون. هەر لەگەڵ ئەوەی هەوڵەکانم لە بواری دید و تەکنیک و ئەزموون و کەرەستەوە دەگەنە دوا قۆناغ، ئیدی ئەوێ جێ دەهێڵم و ڕوو دەکەمە ناوچەیەکی دیکەی تاقی کردنەوە و ئەزموون. من نیگارکێشێکی بەرجەستەکار بووم، بە بەرجەستەکردنی شێوەی سروشتی و مرۆیی و شتانی دەوروبەر، (هونەرمەندانی مەزنی بوارەکە- ت. ک) سەرسامیان دەکردم. خاوەن چەمک و بۆچوونێکی ئایینیش بووم لە لاسایی کردنەوە (وێنەکێشان)دا، لە خاڵێکی دیاری کراودا، (بە مەبەستەوە- ت. ک) گەیشتنم بە ئەفراندن (خەلق)

دەشێواند. بە درێژایی ماوەی خوێندنیشم لە پەیمانگەی هونەرە جوانەکان و کۆلێژی هونەرە جوانەکاندا، بەرانبەر بە پیشە و وردەکاری نیگاری بەرجەستە، دڵسۆز بووم. هەرچەندە من دڵنیا بووم قۆناغێکی گواستنەوەیە، کە گۆڕانێکی توندوتیژ بە ئاراستەی (ئەبستراکی چەمکی) بە دوای خۆیدا دەهێنێ، هەر لەو قۆناغەشدا خاوەن چەمکێکی ئایینی بووم کە لە چەمکی بوونایەتی بیرکارانەی ئیسلامی نزیک دەبووەوە. جاران و ئێستاش، میراتی میزۆپۆتامیا چاوگ و کانی چالاکی منە بۆ هەڵهێنجانی فۆرمی ئەندازەیی. ڕەگێکی تێگەییانەم پێ دەبەخشێ، ئەمەش زۆر بە ڕوونی بە هونەرەکەمەوە دیارە، کە فۆرمی ئەندازەیی لە نیگارەکانی میزۆپۆتامیا وەردەگرێت، بە تایبەتی لەو ماوەیەی هاوسنوورە لەگەڵ پەیدابوونی نووسین (لە میزۆپۆتامیا- ت. ک)، کە زۆر چالاکانە درێژەی بە ڕەوتی خۆی دا و لە ئەبستراکی ئیسلامیدا خۆی نواندەوە، هەروەها من لە ڕێی هونەری میللی عیراقەوە دووبارە ڕاوم کردەوە، چونکە لەو هونەرەشدا چالاکانە مابووەوە.

من هیچ بیرۆکەیەکی دیاری کراوم نییە و نامەوێ بە هێڵێکی هزریی تایبەت بە خۆم بگەم، ئەوە خەمی من نییە. خەمی من ئەوەیە چۆن نیگار بۆ من دەبێتە ڕێڕەوێک بۆ دۆزینەوە و ڕزگار بوون، هەروەها چۆن دەبێتە ڕێنیشاندەر بۆ پرسیارەکانی بوون و ڕوحم. هەر بۆیە گۆڕانی تیژی ئەزموونکارانەم بە سەردا هاتووە، کە بواری نەداوم لە چوارچێوەی تەرزە بیر و ستایلێکی هونەریی تایبەت بە خۆم بگیرسێمەوە. جاران و ئێستاش ئەزموون لە لای من وابەستەی یەک چەشنییە. سەرباری ئەوەی لە سەرەتادا هەوڵەکانم بەو ئاراستەیەدا چڕ کردەوە، کە کارامەیی لە پیشەی نیگاردا بەدی بێنم، بەڵام بە چەشنێکی سەختەسنوور و لە ڕادەبەدەر، وەک ئەوەی خۆ ئامادە کردنێک بێت بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو سنوورەی کە هەیە و زۆریش بە توندی، بە مەبەستی ئەوەی بگەمە ڕادەیەک لە ئەبستراکی چەمکانە و ببمە نیگارکێشێکی دەوروبەرساز، کە لەگەڵ بینەردا ڕۆڵی هاوبەشم هەبێت، مەردایەتی تەواوکردنی بەرهەمی هونەریش هەر بە من نەبڕێت.

* دەمەوێ نهێنی ئەوەش بزانم کە بۆچی فۆرمی ئەندازەیی و بە تایبەتی سێگۆشە هەڵدەکۆڵی، دەکرێ ئەوە بە کاریگەرییەکی سۆفیگەرییانە، یان هونەرییانە، یان ئیستێتیکاییانە دابنێم؟

- هەوڵەکانی ئەزموون و خەرج کردنی وزەی کەرەستەی خاو جارێک لەناو فۆرمی بەرجەستەدا و جارێکیش لەناو فۆرمی ئەندازەییدا، هەروەها دیالکتیکی زانینی بەدەر لەو هەوڵانە، هەموو ئەوانە ڕێیان بۆ خۆش کردم تا لە هەوڵی بەردەوامی ڕەوکردن و خولانەوەی بازنەییانەم لە ناوچەی فۆرمی بەرجەستەوە بەرەو ناوچەی فۆرمی ئەندازەیی بەردەوام بم. هەر ئەوەش دیدی منی سەبارەت بە بەهای چەمکییانەی فۆرمی ڕووتەڵ (موجەڕەد) ئاو دا. دیسان پشتیوانی لە هەستەوەری منیش کرد بەرانبەر بە هەبوونی فۆرم لە سروشتدا و بەهای فەلسەفییانەی ئەو فۆرمانەش.

نموونەیەکت لەبارەی ئەوەوە بدەمێ کە باسم کرد، پاشاگەردانی کەرەستەی خاو بە پیادەکردن زەمینەی ڕێکی خۆی ئاشکرا دەکرد، بە پێچەوانەشەوە فۆرمی ڕێک و ئەندازەیی لە ڕێی شیتەڵ کردنەوە زەمینەی پاشاگەردانانەی خۆیان ئاشکرا دەکرد. لە ئەنجامی درێژەدان بە ئەزموون لە هەردوو ناوچەکەدا، هەستەوەرییەکم بەرانبەر بە تێکڕای چەمکی شتان بۆ هاتە ئاراوە. ئیدی وای لێ هات (بە لای منەوە) تەنانەت (بچووکترین پنتی ڕەنگ هەر دەبێ یاسایەکی پنتە ڕەنگی هەبێت). بەم جۆرە پێوانەی چوارگۆشە بۆ هەموو بەرهەمەکانم جا چ گەورە بن، یان بچووک، تاقی کردنەوەیە بۆ بەهای سیستماتیک، بۆ پاشاگەردانی فۆرم و کەرەستەی خاو لەسەر ڕووبەری نیگارەکانم. بە هەمان شێوە ئەوەی وا دێتە پێش چاو کە پاشاگەردانی کەرەستەی خاوە، ئەوە ڕشتەیەکی فۆرمارایە (فۆرم ئارایە) لە بینایەکی ئەندازەیی و بیرکارانەدا، کە خۆم ویستوومە، پاشان ویستوومە لەسەر ڕووبەری تابلۆدا هەڵیوەشێنمەوە بۆ ئەوەی ئەگەرەکانی تاقی بکەمەوە.

واتە هەوڵدان بۆ دامەزراندنی سیستمێک بۆ فۆرم، پاشان هەوڵدان بۆ هەڵوەشاندنەوەی ئەو سیستمە (ئەم دیالکتیکە) وای کرد، هەوڵەکانی ئەزموونی من بەردەوام بن، بۆ ئەوەی دیدی من لە نیگاردا سەبارەت بە بوون ئاو بدات.

هەوڵەکانم بە ئاراستەی دۆزینەوەی دیالکتیکی ناو وزەی ماددەی خاو لە بەرهەمهێنانی فۆرم و بە تایبەتی فۆرمی ئەندازەیی، ئەویش لە ڕێی توێژینەوەی سیمیاییانەی فۆرم (نامەی ماستەرەکەم) و توێژینەوەی لۆژیکییانە (نامەی دکتۆراکەم)، کە بریتی بوو لە خوێندنەوەی فۆرمی ئەندازەیی، بە دروستی لە مێژووی

میزۆپۆتامیای هاوکات لەگەڵ نووسینی وێنەیی، بۆ من لە هەردوو ڕووی دید و کەرەستەی خاوەوە، مایەی سرووش بوو. هەبوونی ئەو فۆرمە لە شێوەی نەخش لەسەر گۆزە، بەهای کەرەستەی خاوی ڕابردووی لە لای من بەهێزتر کرد، وا دێنە بەر چاوم وەک ئەوەی فۆرمی زیندوو بن. لە چوارچێوەی ئەو کاریگەرییەدا ڕێی هەڵکۆڵینی فۆرمی ئەندازەییم لەسەر زنجیرەیەک لە بەرهەمەکانمدا گرتە بەر. ئەو دیالکتیکەی لە سنووری نێوان فۆرمی ئەندازەیی و کەرەستەی خاودایە، هەستەوەریم بەرانبەر بە فۆرم ئاو دەدات، بەرجەستەییەکی زانین و ڕوحییانەشم پێ دەبەخشێت.

* بەرهەمی هونەریت بە تایبەتی ئەوانەی ئەم دواییەت، ئاماژە بە ڕەوشی سیاسی و ژیانی ئێستای بەغدا دەکەن. ئایا دەکرێ من ئەو ئاماژانەی نێو تابلۆکان کە ڕەهەندی سیاسییان هەیە، وا لێک بدەمەوە تایبەتمەندی هونەرمەندێک دەخەنە ڕوو، کە دەخوازێ هێما و یاخی بوون پەخش بکات و لە ڕێی بەرهەمی هونەرییەوە شتی نادیار ئاشکرا بکات؟

- لە ساڵی ١٩٩٣دا پیشانگەیەکی تایبەتم لە سەنتەری هونەر لە بەغدا بە ناونیشانی (بەغدا بە جوگرافیا/ مرۆڤ و ئاماژە) کردەوە. فۆڵدەری پیشانگەکە نامیلکەیەک بوو، کە بریتی بوو لە دەقێکی بەڵگەنامەیی لەبارەی گەشتێکم بە نێو شاری بەغدا و پرسیارەکانم لەبارەی ئەو شارەی بەو ئاگرەی لە ١٩٩١دا هەڵگیرسا، هەژاوە و داخ بووە. هەر لەوێشدا پرسیاری خۆم دەربارەی پێشبینییەکەی ئەبو جەعفەری مەنسوور خستە ڕوو، کە بەغدای بە گوێرەی هێڵکاری بازنەی لۆکە (پەموو)ی سووتاو دروست کرد، تا لە شێوەی بازنەی ئەندازەیی بناغەی شاری بەغدا دڵنیا بێت. ئەو شارانەی تێیاندا نیشتەجێ دەبم، بۆ من شوێنانێکن کە بە سەرە مووی نیگارکێشان، لە توێژاڵە ئەرکۆلۆژییەکانی (کولتووری و دیرۆکی و ڕوحی)ی نزیک دەبمەوە، بۆ ئەوەی بە چین چینی پێکهاتەی بەدەن و کولتوور و ڕوحی خۆمیانەوە گرێ بدەم. بەرهەمی هونەریی ئێستاشم بریتییە لە بەڵگەدار کردنی ئەو دیالکتیکە و بەریەک کەوتنی نێوان هەردوو ئاستی شار و کەسی خۆم.

لە ساڵی ٢٠٠٦دا بەغدام جێ هێشت، دیرۆکی ئەو شارە و ئێستای پڕ و تەژی لە شەڕ و ئاگر و داگیرکردن، یادەوەری و تەلاری کولتوور و هونەری منی بزواند. من لەو کاتەوە کە لەو شارەدا دەژیم، وێڕای هەموو شەڕ و کارەساتەکانی، هەر جێم نەهێشت. لە چوارچێوەی ئەو کاریگەرییەدا یازدەمین پیشانگەی تایبەتی خۆم لە ٢٠٠٧دا لێرە لە لەندن ئامادە کرد. بەرهەمەکانی ئەو پیشانگەیە بریتی بوون لە نەخشەی جیاجیای بەغدا و عیراق لە نێو هێڵ و ڕەهەندەکانی سووتاندا. تەوەری پیشانگەکە بە دەوری چەمک و دەستەواژەی (زیندە کاولگەی میزۆپۆتامیا)دا دەخولایەوە. واتە کەڵەکەبوونی شارستانی، کە لە بازنەی دووبارەوە بووی کاولی و سووتاندایە، هەروەها کەڵەکەبوونی زیندووی شارستانییانەی شاری بەغدا، بازنەی خولاوەی وێرانی. لەو پرۆژەیەدا هەوڵم دا پیشانگەکە ببێتە ناسنامەی ئێستای من، کە لەسەر پاشماوەی کاولگە ڕۆنراوە. هەروەها بە ئاراستەی دامەزراندنەوەی شارستانیەت، چالاک و کارا بێت. پەرجوو (موعجیزە)ی خەڵکی میزۆپۆتامیا ئەوەیە، کە لە ژینگەی کاولدا ڕەوتێکی ژیار و شارستانیەت هەڵدەچنن. بەم جۆرە ئەو بەرهەمە هونەرییانەی لێرە لە لەندەن نمایشم کردن و ئێستا لەم کاتەشدا سەرقاڵی کارم تێیاندا، سیاسی نین، بەڵکو پرسیاری هزری و هونەرین، لە پاش ئەو هەژانە توندانەی نەوەی ئێمەی تەنییەوە، هاوشانی پێکهاتەی دەروون و هونەرەکەم دەڕۆن.

* تۆ لەو بڕوایەدای کە تابلۆ دەتوانێ مرۆڤ لە کۆتەکانی بوون و سروشت ڕزگار بکات؟

- من تەنیا لەسەر ئاستی کەسی خۆمدا لەو بڕوایەدام کە نێگارکێشان بۆ من ڕزگاربوونێکی بوونایەتییە، وزەیەکی جەوهەریشی هەیە لە پشتیوانی کردن لە وزەی جەستەیی و ڕوحی و کولتوورییانەی مرۆڤ. هەر بۆیە من پێم وایە ڕەگوڕیشەیەکی ئایینی تا ئەم کاتەش لە نیگاردا هەیە، کە تەوژمێکی زیندووی شاراوە لەناو ئەودا پێک دەهێنێ. باوەکو ڕواڵەتەکانی نوێخوازی هەر چییەکیش بن تێیدا. مەبەستم لە ڕەگی ئایین بە واتا فراوانەکەی، کە لە چەمکی پرسیاری بوونایەتی نزیک دەبێتەوە. جا بە گوێرەی ئەو بڕوایە، درکم بە واتای ئەوەش کرد، کە دەبێ بەرهەمهێنەر و بینەر هەردووکیان لە بەرهەمی هونەریدا هاوبەش بن. بە واتای ئەوەی بینەر لەسەر هەمان ئەو سەکۆیەدا بوەستێت، کە بەرهەمهێنەری هونەری لەسەر وەستاوە. هەر لەو چوارچێوەیەشدا درکم بە بەرهەمەکانی جوزێف بۆریس کرد و لێیان تێگەیشتم، هەروەها لە ڕستە بەناوبانگەکەشی (هەموو کەسێ دەتوانێ ببێتە هونەرمەند)یش، گەیشتم.

دەکرێ لەوەش حاڵی بین کە پێگەکانی ڕزگاری لە ڕێی هونەری شێوەکارییەوە دەستەبەر دەبن، ئەگەر هەموو کەسێ بتوانێ لە ڕووی زانین و هونەر و ئیستێتیکاوە، پەی بە ژینگە و دەوروبەری خۆی ببات. هەر لە چوارچێوەی ئەو چەمکەشدا درکم بە بەرهەمەکانی مارسیل دۆشامب کرد و لێیان حاڵی بووم. دیسان هەر لەو چوارچێوەیەدا کاریگەری مامۆستاکەم، شاکر حەسەن ئال سەعید، قوول بوو بە سەرمەوە. ئەو زۆر داهێنەرانە ئێمەی قوتابیانی خۆی بەرەو درک کردنێکی هونەرییانەی دەوروبەر برد. بەرهەمی ئەو هەوڵەش بریتی بوو لە پیشانگەی (ژینگە و دەوروبەر و ئایکۆلۆژیا) لە ساڵی **١٩٩٧** لە ئوردن.

بە گوێرەی چەمکی ئێستای جیهانی و بەهاکانی هەرمێن بۆ بەرهەمی هونەری لە بازاڕی جیهاندا، چەمکی ڕزگاربوون و بەهاکانی ژیانی هاوچەرخ، ئاڵۆز دەبن.

* دەمەوێ پرسیار دەربارەی شتێک بکەم، ئەویش ئەوەیە ئاخۆ گەشتی ئەم دواییەت بۆ ئەوروپا، چ شتێکی نوێی لە ڕووی ناوەڕۆک و تەکنیکەوە خستە سەر خەرمانی هونەرەکەت، ئەدی بینەرانی ئێرە چۆن پێشوازی لە بەرهەمەکانت دەکەن؟

– بۆ من ئەمریکا و ئەوروپا، واتە شارستانیەتی ڕۆژاوا و مۆزەخانە و بەرهەمی ڕەسەنی گەورە هونەرمەندانی جیهان، کە بە درێژایی ساڵانی گەلاڵە بوونی هونەریم، بە هۆی شەڕ و ئابڵووقەوە لێیان بێ بەش بووم. کاتێ قوتابی هونەرە جوانەکان بووم لە پەیمانگە و کۆلیژی هونەرە جوانەکاندا، یەکێ لە ئاواتەکانم ئەوە بوو بەرهەمی ڕەسەن (ئۆریجناڵ)ی ڕینوار، یان سیزان، یان پیکاسۆ، یان ڤان کۆخ ببینم. لە کاتی خۆشیدا سەردانی هەفتانەم بۆ مۆزەخانەی عیراق، بە پاساو بۆ بێ بەش بوونمان دەهێنایەوە. زۆر شەیدای دیتنی بەرهەمێکی ئۆریجناڵ و ڕەسەن و جیهانی بووم. هەر بۆیە کاتی خۆی بە خەیاڵی سەردانی کردنی مۆزەخانەیەکی هونەری نوێ، دەچوومە سەردانی مۆزەخانەی عیراق، کە تایبەتە بە شوێنەوار (ئەم مۆزەخانەیە گەورەترین مۆزەخانەی شوێنەوارە لەسەر ئاستی عیراق و کەتووەتە ناوچەی عەلاوی ئەلحللە لە بەری کەرخ لە ناوەڕاستی شاری بەغدا و لە ساڵی ٢٠٠٣شدا لەگەڵ ڕووخانی دیکتاتۆریەت، کەوتە بەر شاڵاوی تاڵان– ت. ک). هەر لەبەر ئەوە میوانێکی نیمچە هەمیشەیی مۆزەخانە و پیشانگەکان بووم. کاتێ لە ٢٠٠٥دا بۆ یەکەمین جار دەرفەتی گەشتێکم بۆ دەرەوەی عیراق بۆ هاتە پێش، لەو گەشتەدا بۆ نموونە لە پاریس سەردانی هەفتانەم هەبوو بۆ مۆزەخانەی لۆڤەر، ڕۆژانی دیکەشم دابەش دەبوونە سەر سەردانی کردنی مۆزەخانەی دیکە و هۆڵەکانی نمایش (مۆزەخانەی پیکاسۆ، مۆزەخانەی ڕووداو و مۆزەخانەی پۆمپیدۆ). ئەم قسەیە لەسەر چوونەکەی ئەمریکاشم هەر جێبەجێ دەبێ. بەڵام لەندەن، ئەو شارەی ئێستا تێیدا نیشتەجێم، ئەوە شارێکی ئەوروپایی و ڕۆژاوایی نییە کە بە خەیاڵی دۆزینەوە، یان گەشت بۆی هاتبم، لە یادەوەریمدا لەندەن و بەغدا لەیەک دەئاڵێن، ئەو پایتەختی ئیمپراتۆریەتێکە کە تا ماوەیەکی درێژ وڵاتی ئێمەی داگیر کرد و ئەم کارەشی دووبارە کردەوە. لەندەن مۆزەخانەی بەریتانیای تێدایە، شیرینترین پارچە شوێنەوارانێکی بەر دڵی منی تێدایە، پارچە شوێنەوارەکانی گۆڕستانی ئوور، هەروەها ئەو یارییە شاهانەیەی (وولی) میردی (ئاجاسا کریستی) بە دوایدا گەڕا و پاشان بۆ بەریتانیای برد. پشکنین و گەڕان بە دوای شوێنەوار لە ناسرییەدا، شوێنی لەدایک بوونم، هەمیشە لەسەر زمانی دایک و باوکم بوو.

ئەو لەندەنەی ئەمڕۆ دەیبینم، وردەکارییەکەی لە قسەکانی ماڵەوەماندا لە ڕۆژگاری بەسەرچووی ئیستیعماردا هەبوو، کاتێ لە ناسرییە بووین. لەندەن بە پاسی سوور و دووقاتی لەگەڵ بەغدای ساڵانی حەفتادا تێک دەئاڵێ، کە لەو کاتەدا دەستم بە خوێندنی هونەر کرد و بەهرە و توانام گەلاڵە بوو. هەر بۆیە لە لەندەندا هەموو هەوڵی خۆم خستە گەڕ، لە ناخیشدا هەستێکم هەبوو کە پێشوازی لە بەرهەمەکەم دەکرێ. لەبەر ئەوە پیشانگەم لێرەدا کردەوە، مۆزەخانەی بەریتانیاش سێ بەرهەمی پیشانگەکەمی کڕی. ئەوەش بۆ من گەورەترین پشتیوانی دەروونی و ڕوحی بوو، کە کەوتە ململانێ لەگەڵ ئەو هەستەی دوای تێکوپێک شکاندنی بەرهەمەکانم، لە لام دروست بوو. مەبەستیشم ئەو بەرهەمانەمە کە لە لایەن سەنتەری هونەر لە بەغدا کڕرا بوون، پاشان کەوتنە بەر شاڵاوی تاڵان و سووتان و وێران کردنەوە.

گەشتەکەم بۆ ئەمریکا و ئەوروپا و مانەوەم لە لەندەن و لە نزیکەوە ئاشنا بوونم بە ژمارەیەکی زۆر لە بەرهەمی هونەری هاوچەرخ، ئەو وەهمانەی خۆمانی بۆ ئاشکرا کردم، کە بۆ شاردنەوەی خورافەی بێ توانایی خۆمان

دەستمان پێیانەوە گرتووە، هەروەها ئەو پرسیارەشی لەلا گەڵاڵە کردم سەبارەت بە سوودی ناسنامە بەرانبەر بە هزری هاوچەرخی جیهانی، هەروەها ئەو ناسنامەیە دەبێ چۆن چۆنی کار بکات تا ببێتە ناسنامەیەکی کاریگەر و زیندوو. لە ئاستی تەکنیکیشدا بێ توانایی خۆمم بۆ ئاشکرا بوو سەبارەت بە گەیاندنی تەکنیک و کەرەستەی خاو بە ئاستی توانایەک، کە بشێ هاوشانی دیدم بڕوات. جا بە گوێرەی ئەوە هەوڵم دا هەر وەستانێکی ڕابردووی تەکنیکم تێکوپێک بشکێنم، سەر لەنوێش تێیهەڵچوومەوە، یان دروستتر بڵێم دوای هەر ئەزموونە هەوڵێک، سەرەتایەکی نوێم بۆ خۆم دادەنا.

* دێتەوە بیرم کە لە دیالۆگێکی پێشووتردا دەربارەی کاریگەری هونەرمەند شاکر حەسەن ئال سەعید بەسەر تۆوە پرسیارم لێ کردی. ئێستا دەمەوێ دەربارەی ئەو کاریگەرییەی ئەو بەسەر تۆوە، چ لە ئاستی دیدی هزری، یان ئێستێتیکی، یان لە ڕووی تەکنیک و شێوازی تایبەتی ئەوەوە، زیاتر بزانم؟

– لە ساڵی **١٩٧٣**دا کاتێ چوومە پەیمانگەی هونەرە جوانەکان، مامۆستا شاکر حەسەن ئال سەعید مامۆستای مێژووی هونەر بوو. جا گرنگترین هەل کە بۆم هاتە پێش، ئەوە بوو لە تەمەنێکی زوودا لە خزمەتی مامۆستا و هونەرمەندێکی ئەفرێنەری وەک ئەودا بووم. مامۆستا شاکر لە وانە گوتنەوەدا بە لای هیچ شێوازێکی ئەکادیمی وانە گوتنەوەدا نەدەچوو، دەستی قوتابیانی خۆی دەگرت بە ئاراستەی ڕێڕەوەکانی زانیندا نەک فێربوون. لە وانەدا هێڵێکی داهێنەرانەی دەگرتە بەر بۆ گەیاندنی بیرۆکە و بۆچوونی هونەری و هزری خۆی بە قوتابیان. یاخی بوونی تەمەنی هەرزی منیش لەلایەن ئەوەوە بە گونجانێکی داهێنەرانە پێشوازی لێ دەکرا، هەر لەو چوارچێوەیەدا هەوڵی دا دیدی هونەری و هزریم بۆ گەڵاڵە بکات، سەرباری ئاشنا کردنمان بە هزری ڕۆژاوا و شیکردنەوەی تەکنیکی جۆراجۆر و گەیاندنی ئەو شتانە بە ئێمەی قوتابیان.ئەو خۆی بە بەرپرس دەزانی لەوەی بە هزری فەلسەفی ئاشنامان بکات، من لە تەمەنی شازدە ساڵیدا بووم کە کتێبێکی (هیدگەر)ی پێشکەش کردم، هەوڵم دا بیخوێنمەوە و وای پیشان بدەم کە لێی حاڵی دەبم، هەر زووش ڕێنمایی کردم کە (ناتالی ساروت) بخوێنمەوە.

یاخیبوونی تەکنیکی و هزریی من لە نێو هزری داهێنەرانەی شاکر حەسەن ئال سەعیدیدا ئاوێتە دەبوو، کە تەنانەت دوای دەرچوونیشم لە پەیمانگە و ڕۆیشتنم بۆ کۆلیژی هونەرە جوانەکانیش، هەر وەک مامۆستایەکی من مایەوە. ئەمەیە دەسەڵاتی پەروەردەییانەی شاکر، کە تەنانەت دوای تەواوبوونی قۆناغەکانی خوێندنیش، هەر لە پێوەندیدا دەبێت لەگەڵ قوتابییەکانی. بەردەوام پێمانی دەگوت: قوتابی زیرەک ئەوەیە مامۆستاکەی تێپەڕێنێ.

من خاوەن هەستەوەرییەکی زووی هونەری بووم بۆ پێشوازی کردن و تێگەیشتن لە هەر شتێکی مامۆستا شاکر حەسەن ئال سەعید دەیگوت و پەخشی دەکرد. هەر بەم جۆرە پێوەندییەکی ڕوحی و هونەری و جەوهەریم لەگەڵ ئەودا بۆ دروست بوو، هەر بۆیە بۆ من بووە ڕابەرێکی هونەری و ڕوحی.

سەیر لەوەدایە کە دوای مردنیشی، شاکر حەسەن ئال سەعید هەر وەک مامۆستایەک بۆ من ماوەتەوە، ئەویش لە ڕێی ئەو نامانەی کە هەردەم دەیدان بە من، تەنانەت ئەگەر لە گەشت و سەفەریش نەبووایە. ئەو نامانە وەک نزا و پاڕانەوەیەک بوون دەربارەی خەمی هونەری و هزریی خۆی.

هەڵبەت سەیر ئەوەیە کاتێ لە ٢٠٠٦دا بەرەو پاریس بۆ خوێندن بەڕێ کەوتم و بە هیوای گەڕانەوە بووم، هیچ پارچە کاغەزێکی خۆم لەگەڵ خۆمدا نەبرد، بەڵام نامەکانی شاکر حەسەن ئال سەعید و بیرەوەرییەکانی بە دەسخەتی خۆیم لەگەڵ خۆمدا برد. من ددانی پێدا دەنێم کە شاکر حەسەن ئال سەعید تەنیا کەسێکە کە بە ڕاستی تەلاری زانین و هونەر و تەکنیکی منی دامەزراند، لە هەموو ئەوەی کە هێناومەتە بەرهەم، خۆم بە قەرزاری ئەو دەزانم.

بیبلۆگرافیا

– هەنا ماڵەڵڵا: خانمە شێوەکارێکی عەرەبی عیراقە.

– ١٩٧٨ بەشی گرافیکی لە پەیمانگەی هونەرە هونەرەکان- بەغدا تەواو کردووە.

– ١٩٨٨ بەشی نیگاری لەکۆلێژی هونەرە جوانەکان، زانکۆی بەغدا تەواو کردووە.

– ٢٠٠٠ لە کۆلێژی هونەرە جوانەکان لە زانکۆی بەغدا بڕوانامەی ماجستێری بەدەست هێناوە. لە هەمان کۆلێژ و زانکۆ دکتۆرای لە فەلسەفەی نیگار بەدەست هێناوە.

– تا ١٩٩٩ لەشاری بەغدا هەشت پێشانگای تایبەتی کردووەتەوە، لە چەندین پێشانگای هاوبەش، چ لە عیراق، یان لە دەرەوەی عیراق، بەشداریی کردووە.

– هەروەها چەندین خەڵاتی جیاجیایی بەدەست هێناوە.

– ئێستا لە لەندەن نیشتەجێیە.